

SİNEMA TARİHİNE GİRİŞ

Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar,
Akımlar, Hareketler

Doç. Dr. Tunç YILDIRIM

Düzce Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi,
Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü.

**Gözden Geçirilmiş
ve Genişletilmiş
2. Baskı**

© Copyright 2026

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN 978-625-362-043-1	Sayfa ve Kapak Tasarımı Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı Sinema Tarihine Giriş Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler	Yayıncı Sertifika No 47518
Yazar Tunç YILDIRIM ORCID iD: 0000-0003-2546-4517	Baskı ve Cilt Vadi Matbaacılık
Yayın Koordinatörü Yasin DİLMEN	Bisac Code ART057000
	DOI 10.37609/akya.4171

Kütüphane Kimlik Kartı

Yıldırım, Tunç.

Sinema Tarihine Giriş Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar,

Hareketler / Tunç Yıldırım. Gözd. gçrl. gnşlm. 2. bs.

Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2026.

234 s. : figür, tablo. ; 135x210 mm.

Kaynakça ve Dizin var.

ISBN 9786253620431

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

*Yedinci sanatın tarihini merak eden
bugünün ve yarının ciddi sinema öğrencilerine.
Gerçek bir çizgi film sever Tunca'ma.*

ÖNSÖZ

“*Sanatta yaratıcılık yeni bir düşünce, yeni bir hassasiyet, yeni bir üslup getirmektir*¹.”

“Üslup bir yaratıcının imzasıdır².”

“[...] la tâche du metteur en scène est de donner un style au film, à travers ce style, de lui donner une âme³.”

Sinema çok yüzlü ve çok biçimli bir fenomen olarak XX. yüzyılın kültürel ve sanatsal tarihine damga vurmuştur. Modern bir sanat olarak kendini kabul ettirmesi de estetik meşruiyetini kazanmaya başladığı 1920’li yıllarda sanayileşmiş Batı ülkelerinde gerçekleşmiştir. Sessiz sinemanın altın çağını yakından takip eden eleştirel söylem tarafından sinemaya *Yedinci Sanat*⁴ lakabı işte tam da bu tarihsel dönemeçte verilmiştir. *Sinema Tarihine Giriş: Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler* isimli kitabın amacı film sanatının biçimsel (formel) gelişimini sinema tarihinin en parlak dönemleri, hareketleri, akımları, tarzları ve eğilimleri etrafında inceleyebilmektir. Bu pedagojik yapının kapsamı sinemanın estetik tarihiyle sınırlıdır. Amacı, sinema sanatına damga vurmuş büyük estetik okulları kendi tarihsel bağlamları içinde ele almaktır⁵.

Günümüzde “sinema araştırmaları” disiplininin kurumsallaştığı ülkelerde ve bu akademik formasyonu sunan üniversite müfredatlarında “sinema/film estetiği” alanı olmazsa olmaz bir yer kaplamaktadır. *Sinema Tarihine Giriş: Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler* kitabı da sinemanın biçimsel (stiletik) evrimi düşünülerek zamandizinsel bir düzene göre tasarlanmıştır. Çalışmama sinema tarihi, sinema tarihyazımı ve sinema

tarihi modellerinden bahsederek başladım. Böylece sinemanın estetik tarihi yaklaşımını sınırları iyi çizilmiş kavramsal bir çerçeve içine yerleştirme fırsatı elde edeceğimi düşündüm. Sessiz sinema dönemine ayrıntılarıyla girmeden önce hareketli görüntünün tarihçesine (1895 öncesine) mecburi bir parantez açmak gereği duydum. Sessiz sinema tarihini de öncelikle film yapım tarzları (atraksiyonlar sineması, anlatı bütünlüğü sineması, klasik-anlatısal sinema) etrafında inceledim.

Bu kitap tabii ki tüm dünya sinema tarihini kapsamıyor. Bu doğrultuda bazı bölümleri (Fransız Şiirsel Gerçekçiliği, Hint Paralel Sineması, Japon Yeni Dalgası, Danimarka Dogma 95 Hareketi vs.) gölgede bırakırken, sessiz ve sesli sinemanın ana estetik hatlarını sağlam çizgilerle veriyor. Örneklemeye alınan çeşitli film yapım tarzları, sinema estetiğine getirdiği yenilikler, özgünlükleri ve dünya sinema tarihi içindeki uluslararası etkileri göz önüne alınarak seçildi. Neticesinde bu kitap, hem analiz hem sentez hem de derleme, tercüme, alıntı yaparak sinemanın biçimsel ve biçimsel evrimine katkı sunan akımları, ekolleri, tarzları, eğilimleri bütünsel bir yapı (tematik, stilistik, karakteristik, teknik vs.) içinde tasvir etme ve değerlendirme amacı güdüyor. Çoğunlukla ikincil kaynaklara dayanan böyle bir kompilasyon girişiminin tabii ki sonucu yoktur çünkü belirli aralıklarla güncellenmeyi, gözden geçirilmeyi ve genişletilmeyi beklemektedir.

Tunç YILDIRIM,

Düzce, 10 Temmuz 2021.

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

“Bizim idadının edebiyat kitabında üslup üç türlü idi: *Üslûb-ı sade, üslûb-ı müzeyyen, üslûb-ı âli*. [...] Biz üslup diye bu üçünü bilirdik⁶.”

“Le cinéma ne s'est pas assez préoccupé de se découvrir un style. Et c'est une faute grave qu'il expie aujourd'hui. [...] Il faut que l'écriture cinégraphique obéisse à un style. Ce style peut varier selon les latitudes⁷.”

“The problem is to manipulate and shoot unstylized reality in such a way that the result has style. This is a proposition no less legitimate and no less difficult than any proposition in the older arts⁸.”

Öğretici ve eğitici amaçlarla hazırlanan bu kitap 2021 yılında ilk kez yayımlandığında arkasında sinema tarihi disiplini ile alakalı yaklaşık on yıllık bir araştırma ve öğretim geçmişi vardı. Amaç potansiyel okuyucunun (sinemasever, öğrenci, araştırmacı, genel okur vs.) yedinci sanat sinemanın estetik tarihine temelden bir giriş yapmasını sağlamak ve bunu yaparken de kelimelerin çoğul anlamındaki okuyucunun sinema tarihi, tarihçiliği ve tarihyazımı alanlarında tefekkür etmesinin yollarını açmaktı.

Piyasadaki öteki genel ve/veya dünya sinema tarihi kitapları ile pek uyuşmayan yapısı, içeriği ve kaynakçası sayesinde de hemen dikkat çekti. Profesyonel sinema araştırmacıları içinden gelen olumlu bir yorum da bunu kanıtlıyordu. Osmanlı dönemi erken sinema tarihi araştırmalarının ülkemizdeki en önemli uzmanlarından Prof. Dr. İ. Arda Odabaşı'nın 2021'deki görüşleri şu şekildeydi:

“Tunç Yıldırım’ın birkaç ay önce yayımlanan ‘Sinema Tarihine Giriş...’ isimli kitabı özlü bir ‘giriş’ olmuş. Konuya yeni başlayanların ve öğrencilerin kolay anlayabileceği bir yapısı ve üslubu var.”

Aradan geçen beş yılda *Sinema Tarihine Giriş: Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler* sadece yeni başlayanların ve öğrencilerin ilgisini çekmedi. Eserin, Türkiye’nin dörtbir yanında bulunan birçok kütüphanenin kataloglarına alınması ve bilimsel, akademik, hakemli film/sinema araştırmaları dergilerinde çıkan yazılarda olduğu gibi üniversitelerde savunulan lisansüstü tezlerde atıflar alması bunun kesin kanıtıdır.

Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş bu ikinci baskıda kitabın başlangıçtaki yapısal düzenini koruyarak hem uluslararası kaynakları hem görsel, yazılı, grafik vs. referansları olabildiğince zenginleştirdim. Okunmasını kolaylaştırmak için de ayrıntılı bir dizin ekledim. Umarım sinema tarihi meraklılarını memnun ve tatmin etmeyi başarabilirim. Daha güzel ve hoş bu ikinci baskı için de Akademisyen Yayınevi ile Yasin Dilmen’e teşekkürlerimi sunuyorum.

Tunç YILDIRIM,
Düzce, 15 Nisan 2026.

İÇİDEKİLER

Önsöz.....	v
İkinci Baskıya Önsöz	vii
Giriş.....	1
Sinema Tarihinin Açıklanması: Tarih Bilimi, Sinema Tarihyazımı ve Sinema Tarihinin Temel Alanları	2
Sinemanın Estetik Tarihine Giriş: Ekol, Hareket, Akım ve Eğilim Nosyonları	7

BİRİNCİ KISIM (1895-1951)

Sinema Öncesi Dönemin İncelenmesi: Hareketli Görüntüden Sinematografa Giden Süreç.....	13
Sessiz Sinema Dönemi (1895-1930):	21
İlk Dönemler Sinemasına (Erken Sinemaya) Giriş:	29
Atraksiyonlar Sineması ve Stilistik Özellikleri (1895-1907).....	34
Anlatı Bütünlüğü Sinemasına Bakış (1908-1914)	40
Kurumsal Temsil Tarzı'nın Hollywood'da Doğuşu ve Yayılması:	44
Alman Dışavurumculuğu (1919-1926):	55
Sovyet Montaj Ekolü (1924-1930):	65
Fransa'da Avangart hareketler (1918-1930):	74
Birinci Fransız Avangardı: İzlenimcilik (Empresyonizm)	75
İkinci Fransız Avangardı: Gerçeküstçülük (Sürrealizm)	80
1930'larda Kurumsallaşan Ses Teknolojisinin İlk Yıllarında Klasik Hollywood Sineması, Stüdyo Sistemi, Türler:	85
İtalyan Yeni-Gerçekçiliği (1942-1951):	94

İKİNCİ KISIM (1959-2000'LER)

Fransız Yeni Dalgası (1959-1964):	103
1960'ların Avrupa Modern Sineması:	111
Batı (Kapitalist) Avrupa Modern Sineması:	113
Doğu (Komünist) Avrupa Modern Sineması:	116
Sene 1959: Doğrudan Sinemanın Gelişi (Kanada, Fransa, Birleşik Devletler'de Belgesel Sinema)	128
Brezilya Yeni Sineması (1962-1972):	133
Yeni Sinema Hareketleri İçinde "Üçüncü Sinema" Kuramı ve Uygulaması:	140
1970'lerden Günümüze Yeni Hollywood, Bağımsız Film Yapımı ve Popüler Türlerin Dirilişi:	149
Sanat Sinemasının Dirilişi: Uzak Doğu (Çin, Tayvan) ve Orta Doğu (İran) Yeni Sinemalarına Bakış:	162
Çin ve Tayvan'da Sinemanın Rönesansı (1980'ler ve sonrası)	162
Tayvan'da Sanat Sinemasının Yükselişi:	165
İran Yeni Dalgası (1990'lar ve sonrası):	168
Bir Büyük Minimalist Stil Uzmanı: Abbas Kiarostami	170
İki Meşhur Sinemacı: Samira Makhmalbaf ve Jafar Panahi	172
Dizin	175
Bölgelere Göre Referanslar	201
Yazar Hakkında	219

EKLER

BELGE LİSTESİ

1: Cinegraphie	10
2: Canudo'nun Güzel Sanatlar Teorisinin Şeması	10
3: İstanbul'da Pathé Kardeşler Sinema-Tiyatrosu Programı-1909	22
4: İzmir'de Paris Sineması-1911	23
5: Dünyanın En Büyük Üç Filmi-1919	48
6: Invitation (Le Studio des Ursulines)	84
7: New York'ta Bir Sinema Salonu-1939	88

TABLO LİSTESİ

1: Léon Moussinac'a göre sinemanın aşamaları.....	28
2: Sessiz Sinema Çağında Üç Film Yapım Tarzı	40
3: Bir Endülüs Köpeği'nin Proloğu.....	84
4: Les Mistons Hakkında Sorular	110
5: Cinema Nôvo'nun Mottosu	136
6: Kendini Yansıtma Aracı Olarak Yeni Hollywood Sineması.....	154
7: Dayereh Filminin Radikal Politik Mesajı.	174

FIGÜR LİSTESİ

Çıgıllıklar ve Fısıltılar

Figür-1 16

Bir Trenin Ciotat Garı'na Gelişi

Figür-2 31

Kudüs'ten Trenle Ayrılış

Figür-3 31

Niyagara

Figür-4 32

Boğa Güreşi

Figür-5 33

Aya Seyahat

Figür-6 34

Figür-7 34

Anahtar Deliğinden

Figür-8 36

Figür-9 37

Figür-10 37

Büyük Yutuş:

Figür-11a 38

Figür-11b 38

Figür-12 39

Güpegündüz Soygun'dan Figürler

F1 42

F2 42

F3	42
F4	42
F5	43
F6	43
F7	43
F8	43
F9	43
F10	43
Yumurcak'tan Figürler	
F1	51
F1a	52
F1b	52
F2	52
F3	52
F4	53
F5	53
F6a	53
F6b	53
F7	54
Nosferatu (siyah-beyaz sürüm)	
Figür-31	63
Figür-32.....	63

Renkli Nosferatu'dan Figürler

F-33.....	64
F-34.....	64
F-35.....	65

Sadık Kalp

Figür-36.....	79
---------------	----

Billur Köşk

F-37.....	92
F-38.....	92

Vatan Kurtaran Aslan

F-39.....	92
F-40.....	92

Milano'da Mucize

Figür-41.....	100
---------------	-----

Les Mistons

Figür-42.....	110
Figür-43.....	110

Güzel Mayıs

Figür-44.....	132
---------------	-----

Bölgümlere Göre Referanslar

Önsöz

1. Nurullah Ataç, “Yine Tenkit”, *Tan*, 9 Nisan 1935. İtâlik vurgu benim.
2. Özkan Erođlu, *Sanatta Üslup*, Tekhne, İstanbul, 2017, s. 51.
3. “(...) yönetmenin görevi filme bir üslup vermek ve bu üslup aracılığıyla ona bir ruh katmaktır.” Bkz. Carl Dreyer, “le style c'est l'âme”, *Cinéma 56*, sayı: 10, Mart-Nisan 1956, ss. 20-21.
4. Canudo, “Manifeste des SEPT ARTS”, *Gazette des sept arts*, sayı: 2, 25 Ocak 1923, s. 2. Sessiz sinema çağının en önemli kuramcılarında biri olarak güzel sanatlar eleştirmeni Canudo henüz 1910'larda sinemayı öteki sanatların sentezi ve doruk noktası olarak tanımlar. Özellikle şu iki denemesine bkz. “La naissance d'un sixième art. Essai sur le cinématographe”, *Les Entretiens idéalistes*, sayı: LXI, 25 Ekim 1911, ss. 169-179 ve “Manifeste de l'art cérébriste”, *Montjoie!*, sayı: 1-2, Ocak-Şubat 1914, s. 9.
5. Bu kitabı yazarken defalarca başvurduğum Türkçeye çevrilmiş şu önemli kaynaklar da tüm sinema öğrencilerine tavsiye edilir: David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı: Bir Giriş*, Çev. Emrah Suat Onat, Ertan Yılmaz, De Ki, Ankara, 2011, ss. 454-489. Giorgio Vincenti, *Sinemannın Yüzyılı*, Çev. Engin Ayça, Evrensel, İstanbul, 2009. Brian J. Robb, *Sessiz Sinema*, Çev. Eser Ulun, Kalkedon, İstanbul, 2013. Ayrıca bkz. Geoffrey Nowell-Smith (Ed.), *Dünya Sinema Tarihi*, Çev. Ahmet Fethi, Kabalci, İstanbul, 2003.

İkinci Baskıya Önsöz

6. Falih Rıfkı Atay, “Üslup”, Çile, Pozitif, İstanbul, 2023, s. 5. İtâlik vurgu benim. Üslûb-ı sade yani “sade nesir”, üslûb-ı müzeyyen yani “parlak, gösterişli, süslü nesir”, üslûb-ı âli yani “ağdalı nesir.”
7. “Sinema kendi üslubunu keşfetmekle yeterince ilgilenmedi. Ve bu, şimdi telafi etmeye çalıştığı ciddi bir hatadır. [...] Sinemasal yazı bir üsluba bağlı kalmalıdır. Bu üslup, bağlama göre değişebilir.” Bkz. Émile Vuillermoz, “Un style”, *Le Temps*, 15 Aralık 1928, s. 6.
8. “Sorun, stilize edilmemiş gerçekliği, sonucun üslup sahibi olacağı şekilde manipüle etmek ve çekmektir. Bu, eski sanat dallarındaki herhangi bir önermeden daha az meşru ve daha az zor olmayan bir önermedir.” Bkz. Erwin Panofsky, “Style and medium in the motion pictures”, *Critique*, Cilt: 1, Sayı: 3, Ocak-Şubat 1947, s. 32.

SİNEMA TARİHİNE GİRİŞ

Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler

Giriş

9. Paolo Cherchi Usai, *Sinemanın Ölümü: Tarih, Kültürel Bellek ve Dijital Karanlık Çağ*, Yay. Haz. Şenol Erdoğan, SUB, İstanbul, 2019 s. XLIII.
10. Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, Çev. Engin Ayça, Evrensel, İstanbul, 2008, s. 41. İtaliç vurgu benim.
11. Hans Belting, “Modernliğin İstenmeyen Mirası: Stil ve Tarih”, *Sanat Tarihinin Sonu. Modernizmden Sonra Sanat Tarihi*. Çev. Mustafa Tüzel, İletişim, İstanbul, 2020, s. 53.
12. “Yeni olan unutulmaz.” Gilles Deleuze’den akt. Jacques Aumont, *Moderne? Comment le cinéma est devenu le plus singulier des arts*, Cahiers du cinéma, Paris, 2007, ss. 120-121.
13. “Herhangi bir tarih gibi, sinema tarihi de bölünmelerin, ayrılıkların, film sanatını etkileyen, onu dönüştüren ve bugünkü haline getiren kopmaların tarihidir.” Bkz. Pascal Bonitzer, *Le champ aveugle*, Cahiers du Cinéma & Gallimard, Paris, 1982, s. 13.
14. İlber Ortaylı, *Gelenekten Geleceğe*, TİMAŞ, İstanbul, 2011, s. 12.
15. Tarih yazımı uzmanı François Hartog’a göre Yunanlılar tarihten ziyade tarihinin mucitleridirler çünkü “öznel” bir figür olarak tarihçi onlarla birlikte, tam olarak da Heredotos’la birlikte ortaya çıkar. Bkz. François Hartog – Levent Yılmaz, *Gözyaşlarından Tarih’in Doğuşu ve İlk Tarihçi Figürleri: Yunanlıların Seçimi*, çev. Levent Yılmaz, OF Kitaplar, İstanbul, 2025, ss. 39-40.
16. Halil İnalçık, “Bizler Ömer Lütfi Barkan’ın Vârisleriyiz”, *Türk Tarihçiliğinin Dört Sima: Halil İnalçık, Halil Sahillioğlu, Mehmet Genç, İlber Ortaylı*, Alper Çeker (Ed.), Erol Özvar (Yay. Haz.), İBŞB Kültür A. Ş. Yayınları, İstanbul, 2006, s. 46.
17. Bkz. Michèle Lagny, *De l’histoire du cinéma. Méthode historique et histoire du cinéma*, Armand Colin, Paris, 1992, 53.
18. Age, ss. 45-46.
19. Herman Paul, *Tarih Teorisi*, Çev. Büşra Helvacıoğlu, Yeni İnsan, İstanbul, 2019, s. 103.
20. Age, s. 104.
21. Romen Gubern, “L’histoire du cinéma par rapport à ses théories esthétiques”, *Histoire du cinéma. Problématiques des sources*, Irène Bessière ve Jean A. Gili (Ed.), INHA, Maison des Sciences de l’Homme, Université de Paris I, AFRHC, Paris, 2004, s. 271.
22. Bkz. Robert C. Allen, Douglas Gomery, *Faire l’histoire du cinéma. Les modèles américains*, Çev. Jacques Lévy, Nathan, Paris, 1993.
23. Annales Okulu tarihçisi Lucien Febvre için tarih soru sorma bilimidir. Bkz. Laurent Gervereau, *Histoire du visuel au XXe siècle*, Seuil, Paris, 2003, s. 12.
24. Bkz. Jill Nelmes (Ed.), *Introduction to film studies*, Routledge, Londra & New York, 2012, s. 488.

25. Romen Gubern, "L'histoire du cinéma par rapport à ses théories esthétiques", age, s. 271. Coissac'ın sinema tarihi kitabını PDF olarak okumak için bkz.
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k9633219t/f628.item>
26. Age, s. 280.
27. Marxist sinema tarihçisi Moussinac hakkında bkz. Christophe Gauthier, "Le cinéma: une mémoire culturelle", 1895. *Mille huit cent quatre-vingt-quinze*, sayı: 52, 2007, s. 13.
DOI : <https://doi.org/10.4000/1895.1012>
28. Romen Gubern, "L'histoire du cinéma par rapport à ses théories esthétiques", age, s. 272.
29. Bkz. Robert C. Allen, Douglas Gomery, *Faire l'histoire du cinéma. Les modèles américains*.
30. Bkz. Christophe Gauthier, "Le cinéma: une mémoire culturelle", age, ss. 11-15.
31. Türkiyeden yeni bir örnek: Tunç Yıldırım, *Türk Sinemasının Estetik Tarihi. Standart Türlelere Giriş: 1948-1959*, ES, İstanbul, 2016.
32. Jean-Louis Leutrat, *Le cinéma en perspective: Une histoire*, Nathan, Paris, 2004, s. 6.
33. Jacques Aumont, Michel Marie, *Dictionnaire théorique et critique du cinéma*, Nathan, Paris, 2001, s. 97.
34. Bu meselenin sinema kuramları ve sinema estetiği çerçevesinde etraflıca tartışıldığı örnek bir eser için bkz. Jacques Aumont, Alain Bergela, Michel Marie, Marc Vernet, *Esthétique du film*, Nathan, Paris, 1999.
35. Bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı*, age, ss. 118-326.
36. Kristin Thompson, David Bordwell, *Film History: An Introduction*, McGraw-Hill Higher Education, 2002, s. 6.
37. Jacques Aumont, Michel Marie, *Dictionnaire théorique et critique du cinéma*, age, ss. 61-62.
38. Age, s. 62.
39. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı: Bir Giriş*, age, s. 454.
40. Bkz. Guy Hennebelle, "Attention, écoles...", *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 4-5 ve Alain Virmaux, Odette Virmaux, "Les ambiguïtés de la Notion d'école", *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 6-11.
41. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı*, age, s. 454.
42. Bkz. Colin Storer, *Weimar Cumhuriyeti'nin Kısa Tarihi*, Çev. Sedef Özge, İletişim, İstanbul, 2015, s. 17.
43. Pierre Berthomieu, *Hollywood moderne: Le temps des voyants*, Rouge Profond, Pertuis, 2011, s. 19.
44. Bkz. <http://www.cinereources.net/consultationPdf/web/o000/527.pdf>
45. Geleceğin sanat eserinin ana hatları üzerine kuramsal olarak düşünen Wagner'e göre "en yüce ortak sanat eseri dramadır: Her sanat türü en yüksek zenginliği ile onda mevcut olduğundan ancak, o da mümkün olan tüm zenginliğiyle mevcut olabilir." Bkz. Richard Wagner, *Geleceğin Sanat*

SİNEMA TARİHİNE GİRİŞ

Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler

- Eseri, Çev. Çağatay Ünaltaş, Alfa, İstanbul, 2023, s. 189.
46. Bkz. <https://doi.org/10.31122/sinefilozofi.1062427>

Sinema Öncesi Dönemin İncelenmesi

47. Bu alt-başlığın ana kaynakları için bkz. Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, Nathan, Paris, 1998, ss. 4-5. Kristin Thompson, David Bordwell, *Film History: An Introduction*, age, ss. 14-21 ve David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı: Bir Giriş*, age, ss. 455-458.
48. *Histoire Générale du Cinéma-II. Le Pionniers du Cinéma (De Méliès à Pathé)* 1897-1909, Denoël, Paris, 1947, s. 12.
49. Daniel Czitrom, “İlk Hareketli Resimler”, *İletişim Tarihi: Taş Devri Sembollerinden Sosyal Medyaya* (Ed. David Crowley, Paul Heyer), Çev. Berkay Ersöz, Siyasal, Ankara, 2019, s. 226.
50. *Sanat Nedir*, Çev. Zeynep Baransel, İstanbul, Sel, 2017, ss. 18-19.
51. Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, s. 4.
52. Bu rakamlar için sinemanın başkenti Paris kenti hakkında birincil yazılı kaynak kullanan şu başvuru kitabına bkz. Shahram Abadie, *Architecture des Salles Obscures: Paris, 1907-1939*, AFRHC, Paris, 2018, s. 23.
53. Bkz. Martin Barnier ve Laurent Jullier, *Une Brève Histoire du Cinéma (1895-2015)*, Pluriel, Paris, 2017, s. 9.
54. Age, s. 12.

Sessiz Sinema Dönemi (1895-1930)

55. Bu alt-başlığın ana kaynağı Michel Marie'nin sessiz sinema estetiği ve tarihi hakkındaki başvuru kitabıdır. Bkz. *Le Cinéma Muet*, Cahiers du cinéma, Paris, 2005, ss. 31-46.
56. Dönemin modern ve kozmopolit İzmir'i hakkında bkz. Marie-Carmen Smyrnelis (Der.), *İzmir 1830-1930. Unutulmuş Bir Kent mi? Bir Osmanlı Limanından Hatıralar*. Çev. Işık Ergüden. İletişim, İstanbul, 2016, ss. 143-207.
57. Bkz. Hervé Georgelin, *La fin de Smyrne: Du cosmopolitisme aux nationalismes*. CNRS, Paris, 2005, ss. 131-134. Seyir ve gösteri olarak sinemanın hızlı gelişimi bir başka Osmanlı liman kenti Selanik için de geçerlidir. Bkz. Tunç Yıldırım, “Salonique au tournant du XX e siècle: un moment de centralité culturelle dans une périphérie impériale”, *Métropolitiques*, 5 Mayıs 2025, ss. 1-7.
<https://doi.org/10.56698/metropolitiques.2164>.
58. Bkz. <http://cinematographies.free.fr/cinejournal1911.html>
59. Bkz. Erwin Panofsky, “Style and medium in the motion pictures”, agm, s. 24.

60. Bkz. Intérim, “Un livre: Naissance du cinéma”, *Paris-Midi*, 1 Aralık 1925, s. 4. Tablodaki film tarihleri olduğu gibi verilmiştir. Düzeltilme yapılmamıştır. Moussinac’ın kitabında Fransızca verilen film isimleri ise orijinal dillerindeki karşılıkları ile sunulmuştur.
61. Léon Moussinac, *Lâge ingrat du cinéma*, EFR, Paris, 1967, s. 41.
62. *Modernizm*, Çev. S. Erdem Türközü, Nika, Ankara, 2023, s. 56. İtalik vurgu benim.
63. Bu alt-başlığın iki temel kaynağı var: Michel Marie, *Le Cinéma Muet*, age, ss. 37-42 ve ilk dönemler sinemasında “vü-tablo-plan” estetiklerini karşılaştırmalı ve tarihsel olarak ele alan Emmanuel Siety’nin eseri, *Le Plan au Commencement du Cinéma*, Cahiers du cinéma, Paris, 2001.
64. *L’arrivée d’un train en gare de la Ciotat* için bkz. https://www.youtube.com/watch?v=CSL_iYPriks
65. *Départ de Jérusalem en chemin de fer* için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=4Y1LncQr7zA>
66. *Les Chutes* için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=UVMD-Nz5Bss>
67. *Course de taureaux* için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=NZ2btMONwLE>
68. Bkz. “Courses de taureaux Lumière: une vue hors norme en 1898, chânon essentiel dans la progression narrative du cinéma des premiers temps ?”, 1895. *Mille huit cent quatre-vingt-quinze*, sayı: 80, 2016, ss. 50-51. DOI : <https://doi.org/10.4000/1895.5238>
69. Sinemada atraksiyon meselesinde uzmanlaşan André Gaudreault’a göre Méliès ilk olarak ve her şeyden önce *sihirbaz*, *gözbağcı*, *büyüülü skeçlerin yaratıcısı* ve *peri masalları mizansenini yapandır*. Anlatı-öncesi yani proto-kurumsal dönemin uzmanı bu kıdemli sinema tarihçisine göre Méliès’in 1907-1908 sonrasındaki çevirdiğı filmler bile tamamen atraksiyonlar-sinematografisine dâhildir. Referans kitabına bkz. *Cinéma et attraction: Pour une nouvelle histoire du cinématographe*, CNRS, Paris, 2008, p. 156.
70. Georges Sadoul’a göre Méliès’in ilk filmleri, drama sanatının en klasik kanunları olan mekânda, aksiyonda ve zamanda birlik ilkelerine örtük şekilde dördüncü kuralı ekler: Bakış açısının birliğı. Sadoul bu stilistik tercihe “kamera-seyirci” adını da verir. Bu estetik bakış açısına göre yönetmen kamerasını tıpkı tiyatro salonunda koltukların ortasına oturmuş bir seyircinin gözü gibi yerleştirir ve hem oyuncularını hem de dekoru bü-tünlükleri içinde görür. Bkz. *Histoire Générale du Cinéma-II. Le Pionniers du Cinéma (De Méliès à Pathé) 1897-1909*, age, ss 154-155.
71. Noël Burch’e göre ilk dönemler sinemasında 1906’ya kadar çevrilen çok sayıdaki filmsel tablonun görsel düzlük görünümünün en net modelini hiç şüphesiz Georges Méliès’in eseri sağlamaktadır. Bkz. *La Lucarne de*

SİNEMA TARİHİNE GİRİŞ

Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler

- L'infini. Naissance du Langage Cinématographique*, L'Harmattan, Paris, 2007, s. 177.
72. Bu alt başlığın iki kaynağı var: Emmanuel Siety, *Le Plan au Commencement du Cinéma*, age ve Philippe Gauthier, *Le Montage Alterné Avant Griffith. Le Cas Pathé*, L'Harmattan, Paris, 2008. "Atraksiyonlar Sineması" kavramı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Tom Gunning, "Atraksiyon[lar] Sineması: Erken Dönem Sinema, Seyircisi ve Avangart", *Çev. Özgür Yaren, Sinecine*, 4(2), 2013, ss. 145-153. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sinecine/article/555260>
73. *Par le Trou de la Serrure* için bkz. https://www.youtube.com/watch?v=U2o_uatWTE4
74. *The Big Swallow* için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=pDFHkHZD-i8>
75. Bu alt-başlığın temel referansı için bkz. Philippe Gauthier, *Le Montage Alterné Avant Griffith. Le Cas Pathé*, age.
76. Durmuş Akbulut (Haz.), *Sinemanın İlkleri-3: Amerikan ve Kuzey Avrupa Sinemaları*, DVD, Çekirdek Film, 2009.
77. Bu alt-başlık için bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 458-461.
78. *Histoire du cinéma I: Le Muet*, Les sept couleurs, Paris, 1964, s. 201.
79. Bkz. Age, s. 203 ve s. 291.
80. Jacques Attali, *Yahudiler, Dünya ve Para. Yahudi Halkının Ekonomik Tarihi*, Çev. Berna Günen, Kırmızı Kedi, İstanbul, 2022, s. 390.
81. Porter'den alıntılanan iki kısa filmi art arda izlemek anlatı bütünlüğü sineması hakkında iyi fikir verir: <https://www.youtube.com/watch?v=r1cRaLeKLBk> ve <https://www.youtube.com/watch?v=zuto7qWrplc>
82. André Gaudreault, Philippe Marion, *Kinematik Dönemeç: On Soruda Filmin Dijital Çağı*, Çev. Can Gündüz, Yort, Eskişehir, 2020, s. 67.
83. Bkz. Michel Marie, *Le Cinéma Muet*, age, ss. 42-44.
84. *The Cheat* filminin giriş sekansındaki siyah-beyaz kontrastını öne çıkararak aydınlatma şeklini dikkatle incelemek için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=tLW8U7aP5KA>
85. Bu ilkelerin derlendiği kaynak için bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, s. 460.
86. Pierre Berthomieu, *Hollywood moderne: Le temps des voyants*, age, s. 23.
87. *Le musée imaginaire*, Gallimard, Paris, 1965, s. 75. Ayrıca şu kuramsal denemesine bkz. André Malraux, *Esquisse d'une psychologie du cinéma*, Nouveau monde, Paris, 2003, ss. 41-45.
88. Bkz. Brian J. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 139-140.
89. Bkz. Robert Kolker, *Film, Biçim ve Kültür*, Çev. Fırat Ertınaz vd, De Ki, Ankara, 2009, ss. 110-112. Griffith'in bu kısa filmde eşzamanlı aksi-

yonları, almaşık olarak hızlıca yerleştirilmiş çekimlerle sergilemesinin ayrıntılı analizi için bkz. Vincent Amiel, *Esthétique du Montage*, Nathan, Paris, 2002, ss. 17-18.

The Lonedale Operator için bkz.

<https://www.youtube.com/watch?v=9iGos7nDTLs>

90. Thomas Elsaesser, Adam Barker (Ed.), *Early cinema: space, frame, narrative*, BFI, Londra, 1990, s. 296.

Alman Dışavurumculuğu (1919-1926)

91. Bu bölümün temel kaynakları için bkz. Anne Goliot-Lété ve Francis Vanoye, *Précis d'analyse filmique*, Armand Colin, Paris, 2005, ss. 24-25; David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı: Bir Giriş*, age, ss. 461-463; Michel Marie, *Le Cinéma Muet*, age, ss. 50-52. Barthélemy Amengual, "L'expressionnisme allemand", *CinémaAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 33-39.
92. Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, s. 15.
93. *Nosferatu*'nun korku türünü nasıl etkilediği hakkında daha fazla bilgi için bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 142-143
94. Murnau'nun ABD'de FOX yapımevi için çevirdiği ilk eser olan *Şafak* sessiz sinema estetiğinin doruk noktasıdır. Sessiz sinemanın sesli sinemadan nasıl ayrı bir görsel üslup yarattığının kanıtıdır. Bu konuda bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 160-161.
95. Colin Storer, *Weimar Cumhuriyeti'nin Kısa Tarihi*, age, s. 192.
96. Barthélemy Amengual, "L'expressionnisme allemand", age, s. 39.
97. *Der Golem* muhtemelen ilk büyük canavar filmidir. Eski bir Yahudi efanesine dayanarak Yahudileri koruduğuna inanılan bir canavar olan Golem'in nasıl ortaya çıktığını anlatır. Bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 138-139.
98. Goethe'nin meşhur eserinden yapılan bu sinema uyarlaması *Faust* hakkında bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, 156-157.
99. *Metropolis* hakkında teknik ve tematik bilgi için bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 161-162. *Metropolis*'in ayrıntılı çözümlemesi ve filmin farklı versiyonları hakkında en kapsamlı bilgi için bkz. Thomas Elsaesser, *Metropolis*, Çev. Kemal Atakay, Alfa, İstanbul, 2016.
100. *Nosferatu*'nun renkli versiyonu için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=0wYU2DnjGUI>
101. David Bordwell, "The Silent Era", *Film: The Critics' Choice*, Geoff Andrew (Ed.), Billboard Books, New York, 2001, s. 34.
102. Age, s. 34.

SİNEMA TARİHİNE GİRİŞ
Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler

Sovyet Montaj Ekolü (1924-1930)

103. Bu bölümün temel kaynakları için bkz. Anne Goliot-Lété ve Francis Vanoye, *Précis d'analyse filmique*, age, ss. 20-22; David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 467-470; Michel Marie, *Le Cinéma Muet*, age, ss. 56-60; Vincent Pinel, *Le Montage: l'espace et le temps du film*, Les Cahiers du Cinéma, Paris, 2001, ss. 21-29. Marcel Oms, "URSS, années vingt", *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 13-23.
104. Bkz. Vlada Petric, *Dziga Vertov: Sinemada Konstruktivizm*, Çev. Güzin Yamaner, Öteki, Ankara, 2000.
105. Bkz. Ronald Levaco (Ed.), *Kuleshov on film. Writings of Lev Kuleshov*, Kaliforniya Üniversitesi Yayınları, Berkeley-Los Angeles-Londra, 1974, ss. 42-55 ve 144-145.
106. Kapsamlayış denen mecaz kullanımı: İsyancıların güverteden attığı anlaşılan subaya ait bir kelebek gözlüğün yakın çekimden gösterimi.
107. Çarpıcı kurgu yani atraksiyonlar kurgusu: Odesa halkının denizcilerin isyanına katılmasını vurgulamak isteyen yönetmen bu halkı uyuyan, uyanan ve ayağa kalkan üç heykel aslan görüntüsüyle simgeleştirir. Amaç halkın başkaldırışını ve devrime katılımını eğretilemeli/metaforik olarak verebilmektir.
108. Tabagı kıran öfkeli bir denizcinin bu jestini birçok çekimde farklı açılardan ve ölçeklerden tekrar tekrar göstererek genişleme izlenimi yaratma.
109. Sergei Eisenstein'in *Potyemkin Zirhlisi* filmindeki Odesa merdivenleri sekansı kurgu estetiğinin Sovyet sinemasındaki doruk noktasını şahane biçimde gösterir. Paralel (koşut) yatay çizgilerden oluşmuş merdivenleri düzen içinde inen Çarlık askerleri, büyük bir kaos ve düzensizlik içinde canını kurtarmaya çalışan ve kaçan halkla güçlü bir zıtlık oluşturur. Sinema tarihinin eşsiz sekanslarından biri olan bu sekans, değişik açılardan ve ölçeklerden yapılmış farklı ve çok sayıdaki kısa çekimlerin art arda gelmesinden meydana gelir. Seyirci ekrandaki dehşeti "bizzat" yaşar ve katledilen halk için ıstırap çeker! Bu sekansı youtube üzerinden izlemek için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=2DjOw5xhZpg>
Filmin tamamı için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=Ddq09-Ot8nU>
110. Vincent Pinel, *Le Montage: l'espace et le temps du film*, age, s. 29 ve ss. 70-71.
111. *İntikam Alevi* (Osman Seden, 1956) isimli polisiye Türk filminin kurgusu üzerinde Sovyet yönetmen Eisenstein'in "çarpıcı kurgu" kuramının etkisini görmek için şu analize bkz. Tunç Yıldırım, "İntikam Alevi'nde Sovyet Montaj Üslubu Örneği", *TRT Akademi*, 3(5), 2018, ss. 112-137.
<https://izlik.org/JA85SB45UD>
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/424244>

112. Marcel Oms, "URSS, années vingt", age, s. 23.
113. Bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 152-153.

Fransa'da Avagart Hareketler (1918-1930)

114. Bu bölümün temel kaynakları için bkz. Anne Goliot-Lété ve Francis Vanoye, *Précis d'analyse filmique*, age, ss. 23-24; David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 464-467; Michel Marie, *Le Cinéma Muat*, age, ss. 52-56; Vincent Pinel, *Le Montage: l'espace et le temps du film*, age, ss. 30-33.
115. Aynı ekran üstünde bölünmüş olarak çoklu gösterim olanağı yaratan bu teknik hakkında bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 162-163.
116. Barthélemy Amengual, "1920-1936: Les trois avant-gardes historiques", *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, s. 31.
117. Bkz. Georges Sadoul, *Le Cinéma Français (1890-1962)*, Flammarion, Paris, 1962, s. 29.
Sadık Kalp filminde lunaparktaki hızlı kurgu sekansını izlemek için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=7osAljA82AY>
118. Jean Epstein, *Esprit de Cinéma*, Jeheber, Cenevre-Paris, 1955, s. 93.
119. Bkz. Robb, *Sessiz Sinema*, age, ss. 163-164.
120. Bkz. Peter Childs, *Modernizm*, Çev. Vural Yıldırım, Sitare, İstanbul, 2010, s. 153.
121. *Bir Endülüs Köpeği*'nin özgün Fransızca senaryosu için bkz. <https://cinesilentmexicano.wordpress.com/2013/09/14/un-chien-andalou-scenario-publicado-en-1929/>
122. Kaynak: <https://7thcyrk.forumactif.org/t36-un-chien-andalou-un-perro-andaluz-luis-bunuel>
123. Bu gerçeküstücü avangart film için bkz. <https://7thcyrk.forumactif.org/t36-un-chien-andalou-un-perro-andaluz-luis-bunuel>

Klasik Hollywood Sineması, Stüdyo Sistemi ve Türler

124. Bu bölümün temel kaynakları için bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 470-473; Anne Goliot-Lété ve Francis Vanoye, *Précis d'analyse filmique*, age, ss. 18-20; Giorgio Vincenti, *Sinema'nın Yüzyılı*, age, ss. 55-83; Christian Viviani, "Les grands studios américains", *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 141-150.
125. Sadece 1917 yılında, Paramount yapım şirketi 120 önemli uzun metrajlı film gerçekleştirmiştir. Bu zincirleme üretimden dolayı Paramount bir "sosis fabrikası" olarak anılmıştır. Bkz. Metin Gönen, *Hollywood Sineması*, ES, İstanbul, 2007, s. 30.
126. Bkz. <https://www.moma.org/collection/works/79616>

SİNEMA TARİHİNE GİRİŞ

Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler

127. Bkz. Simon Morley, *Modern Sanatın Yedi Anahtarı*, Çev. Eda Açıncı, Hayalperest, İstanbul, 2021, ss. 80-85.
128. Pierre Berthomieu, *Hollywood moderne: Le temps des voyants*, age, s. 23.
129. Scott Eyman, "Filmler Konuşuyor", *İletişim Tarihi: Taş Devri Sembollerinden Sosyal Medyaya* (Ed. David Crowley, Paul Heyer), age, s. 244.
130. Metin Gönen, *Hollywood Sineması*, age, s. 20.
131. Bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, s. 472.
132. Korku sinemasının modern başyapıtlarından biri olan *Suspiria* filmi de (Dario Argento, 1977, İtalya) technicolor kullanır! Bu parlak ve ışıltılı renkler filmin barok estetiğini hem vurgular hem de güçlendirir.
133. *Film, Biçim ve Kültür*, age, s. 317.
134. Bkz. Christian Viviani, "Les grands studios américains", age, s. 150.
135. Film anlatısının merkezindeki ayağı kırık fotoğraf-muhabirin odasındaki statik durumuyla *Arka Pencere*'yi salonda izleyen sinema seyircisinin "bekleyen ve izleyen" konumunu birebir eşleyen bu Hitchcock klasiği hakkında en ayrıntılı felsefi okuma Fransız Yeni Dalgası'nın kurucu yönetmenlerinden olacak *Cahiers du Cinéma* isimli sinema dergisi eleştirmenleri Eric Rohmer ve Claude Chabrol tarafından yapılmıştır. Onlara göre *Arka Pencere*'nin teması sinemanın özü olan vizyonla, gösteriyle ilgilidir. Ayrıca, Hitchcock'un bu eseri kelimenin Immanuel Kantçı anlamıyla düşünümsel ve eleştirel bir çalışmadır. Bkz. Eric Rohmer, Claude Chabrol, *Hitchcock*, Éditions Universitaires, Paris, 1957, ss. 126-127.
136. *Sinemanın Yüzyılı*, age, s. 65. *İtalik* vurgu benim.
137. Jean-Loup Bourget, *Hollywood, la Norme et la Marge*, Armand Colin, Paris, 2005, s. 10. Bourget'e göre Hollywood Klasisizmi içinde türler keskin bir hiyerarşiye göre sınıflanır: Edebiyat uyarlamaları, dramlar, büyük gösterili filmler, komedilerden, korku filmlerinden, küçük bütçeli macera filmlerinden daha parlak bir itibara sahiptir. Age, s. 12.

İtalyan Yeni-Gerçekçiliği (1942-1951)

138. Bu bölümün temel kaynakları için bkz. Roland Schneider, "1944-1951: Le néoréalisme italien", *CinémaAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 47-57; Vincent Pinel, *Genres et Mouvements au Cinéma*, Larousse, Paris, 2009, ss. 148-151; David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 473-475; Robert Kolker, *Film, Biçim ve Kültür*, age, ss. 342-345. Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, ss. 84-104.
139. Bolşeviklerin lideri Lenin henüz Çarlık Rusya yıkılmadan önce yazdığı "Lev Tolstoy, Rus Devrimi'nin Aynası" isimli bir makalede (*Proletan*, sayı: 38, Eylül 1908) roman yazarı Tolstoy'un eserine duyduğu hayranlığı belirttiği gibi onun yapıtlarını Rus toplumunun tam bir aynası olarak kabul etmiştir. Lenin'den aktaran Roman Gubern, "L'histoire du cinéma par

- rapport à ses théories esthétiques”, age, s. 274. Gubern’e göre 1940’ların İtalyan Yeni-Gerçekçiliği Marxist sanat kuramının mirasçısıdır. Age, s. 275.
140. Sinemanın İtalyan yaşamını yeniden bulmasını isteyen yani gerçekliği dönüşü zorunlu kılan ilk entelektüel, Marxist Zavattini değildir. 1927’de anti-konformist *L’Italiano* dergisini kuran Leo Longanesi, iktidardaki faşist partiye katılsa da 1933 yılında “sinema özel sayısı” çıkararak bir hayli modern bir çağrıda bulunur: “Yapay olmayan, senaryosuz, olabildiğince yerinde filmler çevirmeliyiz. Yollara çıkmak, kamerayı sokaklara taşımak gereklidir.” Akt. Jean A. Gili, *L’Italie de Mussolini et Son Cinéma*, Henri Veyrier, Paris, 1985, s. 160.
141. Bkz. Jean A. Gili, *Le Cinéma italien*, La Martinière, Paris, 2011, s. 98.
142. Bkz. Christian Viviani, “Umberto D.: Le néoréalisme et sa limite”, *Positif*, sayı: 527, 2005, ss. 79-80. Ayrıca bkz. Christian Viviani, “La fin du néoréalisme”, *Positif*, sayı: 715, 2020, ss. 88-89.
143. Bkz. Roland Schneider, “1944-1951: Le néoréalisme italien”, agm, s. 57.
144. Roland Schneider, “1944-1951: Le néoréalisme italien”, agm, s. 53; Vincent Pinel, *Genres et Mouvements au Cinéma*, age, s. 150; Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, s. 24; David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 473-474.
145. Robert Kolker, *Film, Biçim ve Kültür*, age, s. 344.
146. Age, s. 344. İtalic vurgu benim.
147. *Milano’da Mucize’nin Yeni-Gerçekçiliğe getirdiği tematik ve biçimsel yeniliklerin ayrıntılı çözümlemesi için bkz. Sélıma Joubaud, Miracolo a Milano (Vittoria De Sica, 1951): d’un renouvellement du néoréalisme?. Art et histoire de l’art. 2024. dumas-04737325*
https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-04737325v1/file/2024_MM2_JoubaudS.pdf
148. Bkz. Pierre Sorlin, *European Cinemas, European Societies. 1939-1990*, Routledge, Londra-New York, 1994, s. 126.

Fransız Yeni Dalgası (1959-1964)

149. Bu bölümün temel kaynakları için bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 475-477; René Prédal, “1958-1965: La Nouvelle Vague française”, *CinémaAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 70-81; Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, s. 30; Vincent Pinel, *Genres et Mouvements au Cinéma*, age, ss. 158-161.
150. Bu filmin sağlam bir eleştirel çözümlemesi için bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 408-413. Ayrıca bkz. Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, s. 31.
151. Bkz. François Truffaut, “Aimer Fritz Lang”, *Cahiers du Cinéma*, sayı: 31, Ocak 1954, ss. 52-54.

SİNEMA TARİHİNE GİRİŞ

Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler

152. Pierre Sorlin, *European Cinemas, European Societies. 1939-1990*, age, s. 140.
153. Derlenen bu özellikler için bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 476-477; René Prédal, “1958-1965: La Nouvelle Vague française ”, age, ss. 74-80; Vincent Pinel, *Genres et Mouvements au Cinéma*, age, s. 160.
154. Mesela Godard’ın yarattığı anlatı kişileri Minnelli’nin, Renoir’ın, Ray’in filmlerine anıştırmalar yapar. *Hayatını Yaşamak (Vivre sa vie, 1962)* filminde yönetmen Godard, filmin başkışısı olan Nana’yı bir sinema salonuna sokar ve orada kendisinin çok sevdiği Danimarkalı yönetmen Carl Dreyer’in *Jeanne d’Arc’in Çilesi (La Passion de Jeanne d’Arc, 1928)* adlı ses-siz başyapıtını seyretmesini sağlar.
155. *Les Mistons* için bkz. <https://filmizlech.com/film/les-mistons>
156. Antoine de Baecque, Serge Toubiana, *François Truffaut*, Gallimard, Paris, 2001, ss. 231-232.

1960’ların Avrupa Modern Sineması

157. Bu başlığın ana kaynağı için bkz. Anne Goliot-Lété ve Francis Vanoye, *Précis d’analyse filmique*, age, ss. 25-27.
158. Age, ss. 25-26.
159. Age, ss. 26-27.
160. Bu alt-başlık için bkz. Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, ss. 26-27.
161. *Free Cinema* hakkında daha fazla bilgi için bkz. Susan Hayward, “1952-1963: Le Free Cinema et la British New Wave”, *CinémaAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 65-69.
162. Oberhausen Kuşağı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Daniel Sauvaget, “1961-1971: Jeune cinéma allemand: la génération d’Oberhausen”, *CinémaAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 93-103.
163. Bkz. *Modernizmi Seyretmek: Avrupa Sanat Sineması, 1950-1980*, Çev. Ertan Yılmaz, De Ki, Ankara, 2010, s. 215.
164. Bkz. *Moderne? Comment le cinéma est devenu le plus singulier des arts*, age, ss. 60-61.
165. Bu alt-başlık için bkz. Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, ss. 28-29.
166. Robin Waltz, *Modernizm*, age, s. XXVII.
167. Polonya Yeni Sineması hakkında alınan tüm bilgiler için bkz. Jacek Fuk-siewicz, “1955-1965: L’école polonaise”, *CinémaAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 59-63.
168. Çek Yeni Sineması hakkında alınan tüm bilgiler için bkz. Alain Virmaux ve Odette Virmaux, “1963-1968: L’école du printemps de Prague”, *CinémaAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 115-121.

169. Emmanuelle Loyer, *Avrupa'nın Kısa Kültür Tarihi*, Çev. Alp Tümertekin, TİB, İstanbul, 2022, s. 162.
170. Age, ss. 162-163.
171. Age, s. 162.
172. Trnka'nın *El* filmi hakkında bkz. Martin Barnier ve Laurent Jullier, *Une Brève Histoire du Cinéma (1895-2015)*, age, s. 254.
173. Macaristan Belgesel Sineması hakkında alınan tüm bilgiler için bkz. Bkz. Jean-Pierre Jeancolas, "1969-1985... L'École de Budapest", *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 135-139.

Sene 1959: Doğrudan Sinemanın Gelişİ

174. Bu bölümün ana kaynakları için bkz. Guy Gauthier, "1959: Lavènement du cinéma direct", *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 83-91, Vincent Pinel, *Genres et Mouvements au Cinéma*, age, ss. 76-77, Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, ss. 134-137.
175. "Doğrudan Sinema" tabiriyle Türkçeleştirdiğimiz kavramın uluslararası sinema literatüründeki karşılığı "cinéma direct" ve "cinéma-vérité"dir. Bu Fransızca tanımlamaların birincisi *Doğrudan Sinema* ikincisi de *Hakikat-Sineması* anlamlarına gelir. Bkz. Guy Gauthier, "1959: Lavènement du cinéma direct", age, s. 83.
Hakikat Sineması terimi ünlü sinema tarihçisi Georges Sadoul'un Rusçadan yaptığı bir yanlış tercümeyle dayandığı için kullanılmamalıdır. Sonuç olarak ya "doğrudan sinema" ya da "sinema direkt" tabiri tercih edilmelidir.
176. Bkz. Martin Barnier ve Laurent Jullier, *Une Brève Histoire du Cinéma (1895-2015)*, age, s. 239.
177. Belgesel sinemanın öncüsü olan bu yönetmen 1922'de yaptığı *Kuzeyli Nanook (Nanook of the North)* belgeselinde Kuzey Kutbu'nda yaşayan bir Eskimo'nun hayatını belgelemiştir.
Kuzeyli Nanook izlemek için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=3IAcRjBq93Y>
178. Bkz. Robert C. Allen, Douglas Gomery, *Faire l'histoire du cinéma. Les modèles américains*, age, s. 254.
179. Kamera ile ses kaydedicisini bir eşleme kablosuyla bağlayan ilk belgesel-lerden biri olan *Güzel Mayıs*'ı izlemek için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=aRPXsnSmmvc>
180. *Genres et Mouvements au Cinéma*, age, ss. 76-77.

SİNEMA TARİHİNE GİRİŞ

Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler

Brezilya Yeni Sineması (1962-1972)

181. Bu başlığın ana kaynakları için bkz. Marcel Oms, “1962-1972: Le Cinema nôvo brésilien”, *CinémAction*, sayı: 55, Nisan 1990, ss. 83-91, Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, Çev. Ertan Yılmaz & Nuray Yılmaz, Hayalperest, İstanbul, ss. 264-269, Martin Barnier ve Laurent Jullier, *Une Brève Histoire du Cinéma (1895-2015)*, age, ss. 250-252, Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, ss. 138-140, Vincent Pinel, *Genres et Mouvements au Cinéma*, age, ss. 162-163.
182. Bkz. Martin Barnier ve Laurent Jullier, *Une Brève Histoire du Cinéma (1895-2015)*, age, ss. 294-296, Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, s. 265.
183. Bkz. Marcel Oms, “1962-1972: Le Cinema nôvo brésilien”, *CinémAction*, ss. 107-109, 112-113, Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 268-269.
184. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, s. 264.
185. Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, ss. 138.
186. Bkz. Martin Barnier ve Laurent Jullier, *Une Brève Histoire du Cinéma (1895-2015)*, age, s. 251.
187. Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, ss. 139.
188. Vincent Pinel, *Genres et Mouvements au Cinéma*, age, s. 163.

Üçüncü Sinema Kuramı ve Uygulaması

189. Bu bölümün ana kaynağı Üçüncü Sinema konusunda uluslararası bir referans olan ve Türkçeye de çevrilmiş Mike Wayne, *Politik Film: Üçüncü Sinema'nın Diyalektiği*, Çev. Ertan Yılmaz, Yordam, İstanbul, 2009, ss. 9-13; 25-26; 132-188. Ayrıca Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, s. 266-267, 270-271.
190. Üçüncü Sinema öncelikle Üçüncü Dünya'da ortaya çıkmıştır. O dönemden bu yana sadece Latin Amerika'yla sınırlı kalmamış aksine gelişmiş, zengin ve sanayileşmiş ülkelerin sinemalarında bile kendisini göstermiştir. Demek ki; Üçüncü Sinema, Üçüncü Dünya (yani gelişmekte olan ülkeler ya da az gelişmiş ülkeler) denilen sınırları dar alanla sınırlandırılmaz. Bu konuda bkz. Mike Wayne, *Politik Film: Üçüncü Sinema'nın Diyalektiği*, age, s. 9-10 ve 132.
191. Age, s. 15.
192. Age, s. 15.
193. Arjantin'de 1946-55 ve 1973-74 arasında başkanlık yapan Juan Peron komünizmle kapitalizm arasında *Justicialismo* (Adaletçilik) adlı bir «üçüncü yol» olarak nitelendirdiği bir çizgi izledi. Juan Perón'un milliyetçiliği (esas olarak ABD ve İngiltere'ye yönelik) ve otoriter liderliği (caudillismo) popülist sendika temelli bir sosyal programla birleştiriyor.

- Bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%9C%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC_g%C3%B6r%C3%BC%C5%9F
- Mike Wayne'ye göre Solanas ve Getino'nun etkilendikleri özgü işçi sınıfı geleneği ulusalcılık ve sosyalizmi birleştirmeye çalışan sol kanat Peronizmdir. Bkz. *Politik Film: Üçüncü Sinema'nın Diyalektiği*, age, s. 148.
194. *Cezayir Savaşı* analizi için bkz. Mike Wayne, *Politik Film: Üçüncü Sinema'nın Diyalektiği*, age, ss. 14-36.
195. Kendisi Batı'nın işgal etmek, sömürmek ve yönetmek için nasıl bir hayali kötü, barbar, geri kalmış Doğu imajı yarattığını *Oryantalizm (Şarkiyatçılık)* isimli meşhur kitabında tahlil eden bir araştırmacıdır.
196. *Cezayir Savaşı'nın* Türkçe altyazılı tam bir kopyasını izlemek için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=PaY3l7aFISob>
197. Bkz. Mike Wayne, *Politik Film: Üçüncü Sinema'nın Diyalektiği*, age, s. 20.
198. Age, ss. 22-24.
199. Age, ss. 25-36.
200. Üçüncü Sinemanın Türk sinemasındaki karşılığı ve örnekleri hakkında genel bir eleştirel ve tarihsel değerlendirme için bkz. Serhat Yetimova, "Üçüncü Sinemanın Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'deki Güncel Tartışmalar", *Tarih Okulu Dergisi*, sayı: L, Şubat 2021, ss. 712-738.
201. Bkz. Onat Kutlar, Attila Dorsay ve Hüseyin Baş, "Yılmaz Güney Olayı", *Cumhuriyet Gazetesi Eki: Sanat-Edebiyat Dergisi*, sayı: 2, 1970.
202. *Az gelişmişlik Anıları* analizi için bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, s. 267, ss. 270-271.

1970'lerden Günümüze Yeni Hollywood

203. Bu bölümün ana kaynakları için bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 477-482; Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, ss. 152-156; Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 342-343, 348-349, 358-361, 366-367, 394-395, 400-403, 418-419, 446-447, 450-457, 484-491; Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, ss. 34-35.
204. Bkz. Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, ss. 152-156.
205. Amerikan bağımsızlarının film yapım tarzı hakkında kaynak bir kitap için bkz. Yannis Tzioumakis, *Amerikan Bağımsız Sineması*, Çev. Esra Özkan, Doruk, İstanbul, 2015.
206. Francis Vanoye, Francis Frey ve Anne Goliot Lété, *Le Cinéma*, age, s. 34
207. Bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 348-349, 394-395.
208. Bkz. Age, ss. 342-343.
209. Bkz. Age, ss. 366-367.
210. Bkz. Age, ss. 360-361, 364-365, 400-401.
211. Bkz. Vincent Amiel, Pascal Couté, *Formes et obsessions du cinéma américain contemporain (1980-2002)*, Klincksieck, Paris, 2003, ss. 29-33.

SİNEMA TARİHİNE GİRİŞ

Büyük Estetik Ekoller, Tarzlar, Akımlar, Hareketler

212. Giorgio Vincenti, *Sinemanın Yüzyılı*, age, s. 155.
213. Bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 477-478.
214. Bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 358-359.
215. Bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, ss. 478-479.
216. Bkz. *The Untouchables - Union Station Scene*
<https://www.youtube.com/watch?v=eRJ539f5Ugc>
217. Bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, s. 479.
218. Bkz. Age, ss. 479-480.
219. Bkz. Age, ss. 479.
220. Bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 484-491.
221. *Kinematik Dönemeç: On Soruda Filmin Dijital Çağı*, age, s. 67.
222. Martin Barnier ve Laurent Jullier, *Une Brève Histoire du Cinéma (1895-2015)*, age, s. 387.
223. Bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 486-487.
224. Bkz. Age, ss. 418-419.
225. Bkz. Age, ss. 460-461, David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, s. 481.
226. Bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, s. 481 ve Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 450-451.
227. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, s. 480.
228. Sesi tavana yönlendirip, oradan da seyircilerin “üstüne” yansıtan bu sistemin, filmin ses kanalına dikey bir boyut kazandırdığı ve seyircinin filmik dünya tarafından içerilme hissini kuvvetlendirdiği söyleniyor. Bu konuda bkz. André Gaudreault, Philippe Marion, *Kinematik Dönemeç: On Soruda Filmin Dijital Çağı*, age, s. 57.
229. Bkz. David Bordwell ve Kristin Thompson, *Film Sanatı. Bir Giriş*, age, s. 482.

Sanat Sinemasının Dirilişi: Çin-Tayvan ve İran Yeni Sinemaları

230. Bu bölümün ana kaynağı için bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 432-437, 498-513.
231. Bkz. Age, ss. 432-433.
232. Age, s. 432. İtaliye vurgu benim.
233. *Sarı Toprak* için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=sEqfyZGYVrM>
234. *Elveda Cariyem* için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=kbcm7zliqQ>

235. *Sarı Toprak* ve Chen Kaige hakkında tüm bilgiler için bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 434-435.
236. Age, ss. 498-499.
237. Age, ss. 433, 436-437.
238. Claire Shen Hsiu-chen, *L'encre et l'écran: A la recherche de la stylistique cinématographique chinoise*, Hou Hsiao-hsien et Zhang Yimou, Institut Ricci de Taipei, Taipei, 2002, s. 13.
239. Bkz. *L'encre et l'écran: A la recherche de la stylistique cinématographique chinoise*, Hou Hsiao-hsien et Zhang Yimou, age, s. 15.
240. *Acılar Kenti* için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=Aolv8k99ZOU>
241. *Acılar Kenti* analizi hakkında bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 436-437.
242. *Yi Yi* analizi Edward Yang hakkında bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 502-503.
243. *Yi Yi* için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=U089cG2BqR8>
244. *Kaplan ve Ejderha* ve Ang Lee için bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 500-501.
245. Bkz. Age, ss. 506-509.
246. Bkz. Age, ss. 506-507, 510-511.
247. *Yakın Plan* için bkz.
<https://www.youtube.com/watch?v=Oie81LE0NYA>
248. Bkz. Philip Kemp (Ed.), *Sinemanın Tüm Öyküsü*, age, ss. 507-509, 512-513.
249. Age, s. 512.
250. Jafar Panahi ve *Daire* hakkındaki tüm bilgiler için bkz. Age, ss. 512-513.